

UPUTSTVO ZA KORIŠĆENJE STRIPA

Nevolje sa Rokijem i druge priče

o dječjim pravima

U NASTAVI GRAĐANSKOG VASPITANJA

Nađa Durković

UVOD

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda¹, u saradnji s nevladinom organizacijom Akcija za ljudska prava (HRA)², sprovodi projekat „Djeco, pišite Ombudsmanu“. U prvoj fazi projekta vođene su edukativne radionice u osnovnim školama širom Crne Gore s ciljem da se djeca upoznaju s institucijom Zaštitnika i zaštitom sopstvenih prava³. Tokom kampanje djeca su se odazivala na poziv da pišu Ombudsmanu o svim situacijama u kojima smatraju da su ugrožena ili prekršena dječja prava.

U drugoj fazi projekta su, na osnovu dječjih pisama, izabrane teme za izradu stripa za osnovnoškolski uzrast: vršnjačko nasilje; nasilno, uvredljivo i drugo neprimjereno ponašanje nastavnika prema učenicima; diskriminacija; nedovoljno učešće djece u donošenju odluka koje ih se tiču; nasilje u porodici.

Na osnovu javnog konkursa autore stripa odabrala je komisija sačinjena od predstavnika Ministarstva prosvjete, Zavoda za školstvo, Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva, UNICEF-a, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda i Akcije za ljudska prava.

Izabrani autori scenarija za strip su: Svetozar Obradović iz Novog Sada, Ante Krstulović iz Splita i učenici literarne sekcije OŠ „Radomir Rakočević“ iz Mojkovca koju vodi nastavnica Mariola Stanić, dok je strip nacrtao Ilija Nikčević iz Nikšića, akademski umjetnik.

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica, jedini izdavač udžbenika u Crnoj Gori, organizovao je petočlanu recenzentsku komisiju koja je ocijenila vrijednost stripa kao nastavnog pomagala i preporučila ga za finalno odobrenje. Nacionalni savjet za obrazovanje je, na sjednici održanoj 24. decembra 2013. godine, odobrio za upotrebu u školama strip *Nevolje sa Rokijem i druge priče o dječjim pravima*, kao pomoćno nastavno sredstvo u nastavi Građanskog vaspitanja (VI i VII razred).

¹Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Ombudsman) u Republici Crnoj Gori nezavisna je i samostalna institucija, čiji je zadatak da štiti i unapređuje ljudska prava i slobode, kada su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem organa javne vlasti. Pored ove funkcije Zaštitnik ima i daleko širu misiju, a to je stvaranje svijesti o potrebi vladavine prava; o potpunoj i dosljednoj zaštiti sloboda i prava građana i, uopšte, stvaranja pravne sigurnosti građana; zakonitog i nepristrasnog rada svih državnih organa, pred kojima građani ostvaruju svoja prava, slobode, obaveze i pravne interese.

²<http://www.hracion.org/>

³Važan segment Institucije bavi se pravima djeteta. Bazični dokument koji reguliše prava djeteta jeste Konvencija UN o pravima djeteta, usvojena 1989. godine, koja predstavlja prvi međunarodni ugovor koji se bavi zaštitom prava djeteta i obavezuje sve države potpisnice na njeno puno poštovanje. Konvencija uvodi nov pristup prema djeci obezbjeđujući svakom djetetu njegova građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava. Ona je upustvo kako sa djecom treba postupati, kako štiti njihova prava i interese i usmjerena je na unapređenje položaja djece u svijetu.
(<http://www.ombudsman.co.me/>)

Strip-knjižica koja je pred vama sadrži pet kraćih stripova:

- *Nevolje s Rokijem* (osam strana),
- *Pogled u tamu* (osam strana),
- *Klopka* (10 strana),
- *Nastavnica Zorica uči od djece* (osam strana) i
- *Basna za nastavnike* (osam strana).

Veliki tiraž stripa od 12000 primjeraka osigurava da će on doći u ruke svakog učenika koji pohađa VI i VII razred osnovne škole.

Ovo Uputstvo sadržaćće mogući model korišćenja strip-knjižice u nastavi Građanskog obrazovanja u VI i VII razredu. To nikako ne znači da vi, poštovane kolege, ne možete osmisliti i sasvim drugačije načine organizacije nastave u kojima će strip *Nevolje sa Rokijem i druge priče o dječjim pravima* naći najprimjerenije mjesto.

Vaša iskustva u radu s ovim pomagalom, kao i ispunjen anketni listić za nastavnike, koji se nalazi na kraju Uputstva, možete poslati na i-mejl adrese:

ombusmandjeca@t-com.me

hra@t-com.me

nadja.durkovic@zuns.me

1. MJESTO STRIPA U NASTAVI

- u ovom dijelu *Uputstva* biće riječi o vaspitnoobrazovnom potencijalu stripa kao medija i metodičkoj opravdanosti uvođenja stripa u nastavu

Prije nego što kažemo nešto o mogućoj upotrebi stripa u savremenoj nastavi, kratko ćemo se podsjetiti kakvih sve vrsta nastavnih sredstava ima i šta je udžbenik.

Za podsjećanje

Prema karakteristikama rada u nastavi nastavna sredstava mogu biti:

- **nastavno-radna** –udžbenici, priručnici, rječnici, radne mape, radne sveske, dnevnici rada, enciklopedije;
- **demonstracijska** –slike, karte, crteži, sheme, grafikoni, dijagrami, reljefi, modeli, dijapozitivi, dijafilmovi, filmovi, internet;
- **laboratorijsko-eksperimentalna** –različiti aparati i uređaji pomoću kojih se proučavaju prirodne zakonitosti, svojstva materijala, sprovode mjerenja i dr.
- **manipulativna** –alati, pribor;
- **operativna** –aparati za proučavanje procesa proizvodnje;
- **proizvodna** –aparati i alati za proizvodni rad.

Udžbenik je jedan od najrasprostranjenijih izvora znanja u školi. Možemo ga najjednostavnije odrediti kao *knjigu u kojoj je na osoben način, prema pedagoškim, psihološkim, didaktičkim i metodičkim načelima priređena pojedina nauka ili struka prilagođenu obrazovanju svih subjekata u obrazovanju.*

Udžbenik je:

- osnovno, najjeftinije i najdostupnije nastavno sredstvo;
- moćna knjiga koja utiče na razvoj djece;
- knjiga koja postavlja standarde intelektualnog rada i postignuća;
- najtiražnija knjiga za djecu (udžbenik je knjiga koja uđe u sve kuće. U nekim slučajevima to su jedine knjige koje stižu do djece);
- kulturna potpora jedne države;
- Udžbenik je „uzorak kulture” (I. Ivić);
- „Udžbenici su knjige čija je bitna namena da modeluju kulturno iskustvo deteta.”⁴

⁴ Dijana Plut, *Udžbenik kao kulturno-potporni sistem* (2003), Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Beograd, Institut za psihologiju, Filozofski fakultet – Beograd

- Savremeni udžbenik trebalo bi da vodi učenike do otkrivanja novih spoznaja uz koncept da ne bude samo *knjiga za učenje* već *knjiga koja uči kako treba učiti*.
- može biti sredstvo za indoktrinaciju i manipulaciju.

Udžbenik kao osobeni diskurs ima snagu, no ima i izvjesne slabosti. Snage i slabosti udžbenika kao žanra naveli smo u sljedećoj tabeli⁵:

SNAGA UDŽBENIKA KAO ŽANRA	SLABOSTI UDŽBENIKA KAO ŽANRA
Sve je u ovoj vrsti knjige podređeno cilju da dođe do učenja. Dakle, posao udžbenika jeste da, svim sredstvima koja mu žanr stavlja na raspolaganje, pokuša da pokrene proces učenja.	Jedna od najvećih mana udžbenika kao žanra jeste ograničena mogućnost pružanja povratne informacije djetetu koje iz njega uči – šta je naučio/naučila, dokle je stigao/stigla, kakva je upotrebna vrijednost naučenog...
Udžbenici polako, postupno i promišljeno grade svoje sisteme, povezuju sadržaje, grade nove simboličke svjetove.	Ograničena je i mogućnost da se udžbenikom reaguje na individualne razlike među učenicima (individualizacija nastave jedan je od postulata reforme obrazovanja u Crnoj Gori!), na njihove posebne sklonosti i interesovanja.
Udžbenik djeluje na mnoge aspekte razvoja učenika.	Udžbenik se piše za prosjek. Zbog toga se, nažalost, desi da, ponekad, promašisve.
Djelovanje udžbenika je javno, podložno analizama i kritikama. Udžbenici su podložni raznim vrstama provjera, ponavljanja, dopunjavanja i intervencija.	Udžbenik je ipak knjiga koju biraju odrasli, a ne dijete samo za sebe. Postoje elementi prinude u svim fazama korišćenja udžbenika.

⁵ Priređeno prema Dijana Plut, *Udžbenik kao kulturno-potporni sistem* (2003), Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Beograd, Institut za psihologiju, Filozofski fakultet – Beograd

Nastavna pomagala, pak, pomažu u korištenju i predstavljanju nastavnih sredstava u nastavnom procesu. Ona, takođe, pokušavaju da dopune udžbeničke materijale i nadomjeste pomenutu ograničenost udžbenika kao žanra.

Dakle, prema prethodnim definicijama, strip *Nevolje sa Rokijem i druge priče o dječjim pravima* trebalo bi da bude pomoćno sredstvo u nastavi⁶. Stripovi iz ove strip-knjižice rađeni su namjenski, u obrazovne svrhe.

U dosadašnjoj obrazovnoj praksi u Crnoj Gori strip nije našao svoje mjesto. No, ko god je pokušao da učini nastavu dinamičnijom, ko god je pokušao da bolje, uspješnije motivise učenike za usvajanje novih informacija, upotrebljavao je vizuelna sredstva. Njihova upotreba temelji se na činjenici da su ona manje apstraktna od riječi. Korišćenje vizuelnih sredstava pozitivno utiče na kvantitet, kvalitet, trajnost znanja i razvitak učeničkih sposobnosti. A strip je narativno-vizuelna umjetnička forma koja koristi sredstva likovnog izraza u kombinaciji s tekstom, fabulom pa je, time, i vaspitnoobrazovni potencijal ovog žanra veliki. Jedan od najvažnijih zadataka nastavnika danas jeste i da osigura učenicima što bogatiji izvor neposrednih iskustava koja su temelj svakog spoznavanja, mišljenja i zauzimanja stavova.

Savremeni dinamični način života čini da strip privlači čovjeka kratkom i dinamičnom fabulom i živahnim likovnim izrazom, pa ga rado čitaju učenici i osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta. Nažalost, kao što rekosmo, strip je u odnosu na druge medije masovne kulture, prilično zanemaren, čak i potcijenjen. Ovo zapažanje ilustruje i nesrazmjer u broju naučnih istraživanja u pogledu vaspitnoobrazovnog potencijala stripa u odnosu na takva istraživanja o televiziji, filmu, video igrama i internetu. Iako je u inostranstvu sproveden znatan broj istraživanja o mogućnostima i efektima primjene stripa u vaspitnoobrazovne svrhe, treba napomenuti da je u našoj obrazovnoj praksi ne samo da je bio zanemaren nego se nije ni najmanje blagonaklono gledalo na utjecaj koji strip ostvaruje na djecu. Akademska zajednica imala je prilično konzervativan odnos prema stripu, pa su tako stručnjaci raznih profila (od pedagoga, psihologa, profesora književnosti i jezika, sociologa do ljekara) identifikovali strip sa šund literaturom bez ikakvog vaspitnoobrazovnog značaja i ukazivali na njegove negativne strane – neuvjerljive, grube dijaloge, nemotivisane likove, dramaturški shematizam zapleta. Istorija stripa, naprotiv, pokazuje da je strip često znao da dà nepogrešiv analitički presjek društvenih prilika ili da posjeduje, kada je kvalitetan, većinu karakteristika dobre satire.⁷

Za podsjećanje

Neke pojedinosti koje treba znati o stripu:

- Strip je dobio ime po engleskoj riječi **strip**, koja znači *traka, vrpca*;
- Prototip stripa može se naći još u drevnom Egiptu, u srednjovjekovnim iluminacijama i karikaturama, prije svega engleskim;

⁶ Posljednjih godina nastavnici se sve češće obraćaju Zavodu za udžbenike i nastavna sredstva sa željom da se produkcija udžbeničkih kompleta obogati i ponudom novih nastavnih sredstava i pomagala.

⁷ *Rečnik književnih termina* (1992), Nolit, Beograd, str. 280

- Strip objedinjuje tekst i crtež u ravnopravnim dijelovima, odnosno naraciju, priču i crtež, koji se sastoji od najmanje dva kadra;
- Jedna slika čini **kvadrat stripa**;
- Niz kvadrata stripa čine **kaiš stripa**;
- Više povezanih kaiševa stripa čine **tablu stripa**;
- Govor likova u stripu nalazi se u oblačićima čiji jezičak polazi od usta lika koji govori;
- Ono što junaci stripa misle takođe se nalazi u oblačiću od kojih polazi niz kružnica koji se smanjuju od oblačića do glave junaka koji govori;
- Zahvaljujući neformalnom karakteru i nepretencioznosti, postao je medij mladih i pobunjenih grupa⁸.

S pedagoške strane, strip ima neizmjerne mogućnosti kao zanimljivo pomagalo koje pospješuje motivaciju za učenje. On je forma koja, zavisno od teme, može biti sastavni dio bilo kojega nastavnog predmeta. Recimo, pored modernih udžbenika za nastavu stranih jezika u kojima strip pronalazi svoje mjesto, i nove čitanke za reformisanu osnovnu školu sadrže i poznate stripove i učenici proučavaju karakteristike ovog medija (čitanke za IV i za VI razred devetogodišnje osnovne škole⁹).

Zbog svoga vizuelnog dijela, strip je daleko razumljiviji u objašnjenju situacije, pojave, a zbog tekstualnog gotovo da ukida bilo kakve nejasnoće. Naravno, prednost pri korištenju stripa u nastavi ogleđa se u činjenici da djeca na strip reagiraju izuzetno pozitivno, privlačan im je i zanimljiv. Sadrži u sebi dašak neozbiljnosti i zabave, pa se u njega može upakovati bilo koja ozbiljna tema, na zabavan način¹⁰.

Planski i promišljeno odabranim stripom, a nadamo se da će to biti slučaj sa strip-knjižicom *Nevolje sa Rokijem i druge priče o dječjim pravima*, nastavnik ne može promašiti jer stripovima djeca pristupaju bez nagovaranja i specijalnog napora nastavnika da ih motiviše da pročita strip¹¹. Upotreba stripa, naročito na početku časa, garantuje da će se čas dalje dobro i dinamično odvijati. Koliko je to tačno, možete izmjeriti upoređujući motivisanost i aktivnost djece ako im kao predložak date strip ili ako na raspolaganju imaju samo tekst.

⁸Tanja Popović, *Rečnik književnih termina* (2007) Logos Art, Beograd, str. 701

⁹Nataša Borović, Sonja Ašanin, *Čarolija čitanja*, čitanka za IV razred osnovne škole i Radinka Vučković-Ćinćur, Ljubomir Kovačević, *Čitaj i traži svoj put*, čitanka za VI razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica 2013.

¹⁰Poznat je izdavački podvig koji je napravila hrvatska izdavačka kuća Jesenski-Turk s ciklusom knjiga stripova na komplikovane naučne teme, recimo knjige: *Svijet, Lingvistika, Vrijeme, Svemir, Postmodernizam, Ekologija, Feminizam, Matematika, Kvantna teorija...* To suizvršne knjige (nose podnaslov *Za početnike*) koje na jedinstven, inventivan i svakome razumljiv način obrađuju i objašnjavaju složene prirodne i društvene pojave, djela znamenitih mislilaca, osnove posebnih nauka, svjetskih religija i druge važne teme iz društva, umjetnosti, istorije i nauke, a sve to u formi stripa.

¹¹Milutin Tadić, STRIP U NASTAVI

GEOGRAFIJE, <http://www.sgd.org.rs/publikacije/globus/33/016%20Milutin%20Tadic%20%20STRIP%20U%20NASTAVI%20GEOGRAFIJE.pdf>

2. STRIP U NASTAVI GRAĐANSKOG VASPITANJA

- u ovom dijelu *Uputstva* biće riječi o primjenljivosti stripa u ostvarivanju obrazovnih ciljeva nastave Građanskog vaspitanja

Za podsjećanje

Od školske 2005/2006. godine Građansko vaspitanje je obavezan nastavni predmetu osnovnoj školi. Kako stoji u predmetnom programu Građansko vaspitanje¹², ovaj nastavni predmet trebalo bi da „obuhvata raznovrsne aktivnosti u nastavi, ali i van nje, koje pomažu djeci i mladima da, mnogo prije nego što postanu građani u zakonskom smislu te riječi, usvoje znanja i razviju vrijednosti i vještine u oblasti različitih aspekata funkcionisanja zajednice, života u zajednici i života sa drugim ljudima u zajednici, koje će im pomoći da, već u ranim periodima razvoja, aktivno učestvuju demokratskom životu i da se u njemu ponašaju autonomno, odgovorno i kritički... Građansko vaspitanje je obavezan predmet u VI i VII razredu osnovne škole. Izučava se sa jednim časom sedmično, i realizuje kroz: (1) obavezne ciljeve i sadržaje programa; (2) ciljeve i sadržaje programa koje planira nastavnik/ca u saradnji sa učenicima/cama, i (3) ciljeve i sadržaje programa koje planira škola u saradnji sa lokalnom zajednicom“.

Opšti ciljevi predmetnog programa Građansko vaspitanje jesu „usvajanje znanja vještina i vrijednosti potrebnih mladima za aktivno i odgovorno učešće u demokratskom društvu. Ovaj opšti cilj (znam/mogu/hoću) moguće je dalje precizirati kroz svaku od tri komponente *građanskog djelovanja*:

Šta učenik/građanin treba da **zna**?

Učenik/učenica treba da ima *znanja* o:

- osnovnim društvenim grupama i o njihovoj ulozi, pravilima zajedničkog života, porijeklu i svrsi tih pravila;
- različitim ulogama i nivoima moći u društvu, načinu funkcionisanja demokratskog društva i njegovih institucija, svojim pravima i
- odgovornostima u zajednici.

Šta učenik/građanin treba da **umije/može**?

Kroz učenje učenik/učenica treba da razvija *intelektualne sposobnosti*:

- samostalnog prikupljanja, analiziranja i interpretacije znanja i informacija uključujući i političke informacije, putem raznih medija;

¹² Građansko vaspitanje, VI i VII razred osnovne škole (2012), Zavod za školstvo, Podgorica

- kritičkog mišljenja i argumentovanog vrednovanja znanja, informacija i stavova; sposobnost primjene znanja u različitim, novim situacijama;
- uočavanja i rješavanja problema;
- proizvođenja novih informacija i predlaganja rješenja
- Kroz komunikaciju sa drugima tokom učenja učenik/učenica treba da razvije *socijalne i komunikativne sposobnosti i vještine*: argumentovanja i iznošenja svojih stavova i izbora, prihvatanje odgovornosti, poštovanja drugih, dogovaranja, saradnje, timskog rada, pregovaranja, rješavanje problema, debatovanja, lobiranja, grupnog odlučivanja i sl.

Šta učenik/građanin treba da **cijeni**, za šta se zalaže i kako postupa?

Kroz proces učenja, ali i kroz sam život u školi, kod učenika treba izgrađivati:

- pozitivan stav prema učenju i samorazvoju;
- samopouzdanje – vjeru u vlastite snage;
- ravnopravnost – osjetljivost za prava drugih i zaštitu svojih i tuđih prava;
- tolerantnost – spremnost da se upozna i poštuje različitost;
- inicijativnost – spremnost da se preduzmu akcije i riješe zajednički problemi;
- humanost – spremnost da se pomažu drugi i sl.¹³

Sve citirano je, naravno, poželjno u svakom modernom, građanski orijentisanom obrazovanju, no često, u praksi, učenicima ovog uzrasta mnogi sadržaji predmeta Građansko vaspitanje djeluju apstraktno, pa se, nažalost, ponekad desi da se javi otpor prema izučavanju ovog nastavnog predmeta. Otuda potreba da se smišljaju novi načini i pristupi koji će učenicima pomoći da shvate značaj ovog nastavnog predmeta. U te svrhe je i nastao strip *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima*.

Strip-knjižica zamišljena je tako da, uprkos različitim autorima scenarija, postoje vodeći likovi koji se javljaju u svim epizodama. Stalnost likova i jeste jedna od osnovnih karakteristika stripa.¹⁴ Tako se, već nakon prvog čitanja, uočavaju pozitivni likovi dječaka Luke, djevojčice Mirele, dječaka Peđe, nastavnika Veselina, dječaka Dejana, pa Marka... Pozitivan je i lik direktora škole koji ima sluha za učeničke zahtjeve, a ipak taj lik nije idealizovan jer u strip-sekvenci *Basna za nastavnike* zna da pokaže birokratsku crtu u načinu razumijevanja problema (uglavnom deklarativno zalaganje za „učeničko participiranje u školskim priredbama“). Tu su i likovi u razvoju – oni koji doživljavaju uvjerljivu transformaciju – dječak Nikola – zvani Roki, dječak Ratko, djevojčica Hajdana, nastavnice Lidija i Zorica. Izrazito negativan lik jeste lik Nikolinog (Rokijevog) oca – on je prototip porodničkog nasilnika i alkoholičara. Naravno, strip kao forma ne dozvoljava nijansirano umjetničko motivisanje likova, ali i ovako skicirani likovi upečatljivi su i pamtljivi.

¹³ Građansko vaspitanje, VI i VII razred osnovne škole (2012), Zavod za školstvo, Podgorica

¹⁴ *Rečnik književnih termina* (1992), Nolit, Beograd, str. 280

U strip-knjižici *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima* nijesu skrivani problemi koji postoje u našem društvu. Naprotiv, autori su se hrabro uhvatili u koštac s najvećim i tako čestim školskim i porodičnim problemima mladih danas. Uzrasni identiteti mladih, koji se, između ostalog, oblikuju i uz pomoć medija, kao i njihov prezir prema svim oblicima grube didaktike (u koju smo kao nastavnici, ako smo spremni iskreno da priznamo, skloni da skliznemo) motivisali su autore scenarija da otvoreno progovore o: vršnjačkom nasilju, diskriminaciji, nasilju u porodici, učešću učenika u donošenju važnih odluka u školi, problem koji mladi imaju u vezi s „autoritetima“...

Posebno naglašavamo činjenicu da je svaka sličnost imena likova i situacija iz stripa *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima* sa stvarnim osobama slučajna.

Smatramo da je primjena stripa, kao pomoćnog nastavnog sredstva, u nastavi Građanskog vaspitanja adekvatna. Navešćemo neke teme i operativne ciljeve iz predmetnog programa za VI i VII razred za koje je moguće korišćenje strip-knjižice *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima*.

OPERATIVNI CILJEVI U VI RAZREDU

I Nastavna tema PORODICA

Učenici treba da:

- razumiju ulogu i položaj porodice u odnosu na druge društvene grupe i organizacije;
- razumiju ulogu i položaj pojedinih članova porodice i odnose koji mogu da postoje među njima (epizoda *Nevolje s Rokijem*¹⁵),
- izborni čas: **Odnosi mladih i odraslih** (epizode *Nevolje s Rokijem*, *Pogled u tamu*, *Klopka*, *Nastavnica Zorica*, *Basna za nastavnike*).

II Nastavna tema ŠKOLA¹⁶:

Učenici treba da:

- razumiju značaj škole i obrazovanja za potpuni razvoj svakog djeteta;
- upoznaju školu kao organizaciju (zajednicu učenika i nastavnika i roditelja, koji putem saradnje i podjele zaduženja rade na ostvarivanju ciljeva škole—(epizoda *Basna za nastavnike*¹⁷);

¹⁵ x Čedomir Čupić, Zoran Lalović, *Građansko vaspitanje* (2012), udžbenik za VI razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, strana 42

¹⁶ Fabule svih pet kraćih stripova iz strip-knjižice *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima* vezani su za školu.

¹⁷ Str. 59 iz udžbenika

- upoznaju pravila ponašanja u školi i razumiju ulogu i značaj za organizaciju škole i njih lično;
- upoznaju svoju zajednicu kao zajednicu različitih, a istovremenu sličnih, pojedinaca i uviđaju važnost saradnje i razumijevanja za zajednički život u školi;
- nauče da odnosi u školi i uspjeh škole zavise od njih lično (koliko i od drugih) i razumiju važnost svog angažovanja u životu škole,
- Izborni čas: **Djeca s posebnim potrebama** – epizoda *Pogled u tamu*.

OPERATIVNI CILJEVI U VII RAZREDU

I Nastavna tema **AUTORITETI I UZORI**

Učenici treba da znaju da:

- analiziraju različite izvore moći autoriteta (silom nametnuta moć, legitimna moć, stručna moć i ugled...(epizode *Klopka, Nastavnica Zorica uči od djece*);
- analiziraju ulogu različitih autoriteta u svom okruženju (u porodici, školi...) i razumiju njihovu važnost u vlastitom razvoju i životu zajednice;
- razlikuju stvarne autoritete – uzore od lažnih autoriteta i autoritativnih ljudi i uče da se suprotstave autoritetu koji prekorači svoju moć ili zloupotrebi svoja ovlašćenja (epizode *Klopka, Nevolje s Rokijem, Basna za nastavnike*);
- analiziraju različite uticaje na izbor uzora (uticaji roditelja, škole, vršnjaka, mas-medija)...

II Nastavna tema **KULTURNE, GENERACIJSKE I DRUGE RAZLIKE**

Učenici treba da znaju da:

- analiziraju razlike i sličnosti među ljudima, razumiju važnost međusobnog razumijevanja, empatije i mogućnost pridavanja negativnog značenja različitom (strip *Pogled u tamu*);
- analiziraju različite odnose između mladih i odraslih i razumiju važnost međusobnog razumijevanja i tolerancije (stripovi *Klopka, Nastavnica Zorica uči od djece*),
- analiziraju specifičnost mlade generacije i rizike koji prate period odrastanja (strip *Nevolje s Rokijem*).

III Nastavna tema **LJUDSKA, DJEČJA PRAVA, SLOBODE, ODGOVORNOST**

Učenici treba da:

- nauče da razlikuje šta je pravedno, a šta nepravedno, i razumiju važnost društvene pravde za čuvanje dostojanstva svakog čovjeka (epizode *Pogled u tamu*, *Klopka*, *Nastavnica Zorica uči od djece*);
- analiziraju različite oblike pojedinačnih odgovornosti i uviđaju svoju ulogu u zaštiti i unapređenju društvene pravde i ljudskih prava (epizoda *Klopka*).

3. PRIMJERI RADIONICA

- u ovom dijelu *Uputstva* ponudićemo dvije radionice – jednu za VI i drugu za VII razred

Pored mogućeg korišćenja stripa u uvodnom ili završnom dijelu časa, kada su u pitanju operativni ciljevi predmetnog programa Građansko obrazovanje, koje smo naveli, zatim zadavanja domaćeg zadatka u kojem bi učenici individualno, u paru, ili u grupi napravili kaiš stripa kojim bi prikazali drugačije rješenje problema ili sl., velika je mogućnost korišćenja stripa *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima* u formi radionica. Ponudićemo dvije moguće radionice.

I RADIONICA

VI razred

Izborni čas – Tema časa: djeca s posebnim potrebama
Nastavno pomagalo: epizoda *Pogled u tamu*

Procedura

Uvodni dio – 5 minuta

Nastavnik ispisuje na tabli temu časa. Ona može biti uobličena, npr. **Svi različiti, svi jednaki** i petominutnom olujom ideja učenici ukazuju na probleme osoba s posebnim potrebama (odgovor na pitanje: Šta prvo pomislite kada se izgovori sintagma *ljudi s posebnim potrebama?*)

Razvojni dio – grupni rad– 25 minuta

Nekom od tehnika podjele u grupe nastavnik će podijeliti učenike u četiri grupe (npr. prema godišnjim dobima, bojama, brojevima, pojmovima iz pojedinih nastavnih predmeta...)

I GRUPA

Nastavnik daje ceduljice sa zadatkom da čitaju strip do kulminacije – nevolja slabovidog dječaka, onda da zatvore strip i sami dopišu kraj (uz napomenu da ne moraju da crtaju).

II GRUPA

Nastavnik daje ceduljice sa zadatkom da članovi ove grupe što uvjerljivije odglume jednu epizodu iz stripa *Pogled u tamu*.

III GRUPA

Nastavnik daje ceduljice sa zadatkom da članovi ove grupe zamisle kome bi se djeca mogla obratiti da nastavnik Veselin nije bio raspoložen da pronađe rješenje (Riješite na drugačiji način).

IVGRUPA

Nastavnik daje ceduljice sa zadatkom da članovi ove grupe zamisle situaciju u kojoj bi se oni mogli neugodno osjećati kao osoba s posebnim potrebama (Šta su to posebne potrebe, da li ih svi mi imamo? **Na primjer, dati članovima grupe naslov poznatog teksta iz iz čitanke napisan Brajovim pismom da pročitaju.**)

Završni dio časa – 15 minuta

Grupe izvještavaju o načinu na koji su riješili zadatke. Razgovor i debata o rezultatima grupnog rada. **Razgovor će se najvjerojatnije produktivno odvijati na temu šta treba da znači jednakost u pravima (zabrana diskriminacije) za osobe sa posebnim potrebama... Djeca će zaključiti da takve osobe realno nemaju iste sposobnosti i ne mogu biti uključeni na identičan način kao drugi, ali moraju da budu uključeni na način na koji mogu da učestvuju i stiču znanja i iskustva kao i druga djeca. (To je nastavnik iz stripa i činio omogućavajući slabovidom dječaku da učestvuje u suđenju.)**

II RADIONICA

VII razred

Tema časa: Autoriteti i uzori

Operativni cilj: učenici razlikuju stvarne autoritete – uzore, od lažnih autoriteta i autoritativnih ljudi i uče da se suprotstave autoritetu koji prekorači svoju moć ili zloupotrebi svoja ovlašćenja

Nastavno pomagalo: kompletna strip-knjižica *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima*

Procedure

Uvodni dio časa – 5 minuta

Nastavnik u razgovoru sa svim učenicima najavljuje temu. Ona može biti formulisana kao **Pravi i lažni autoriteti.**

Razvojni dio časa – 25 minuta

Nastavnik podijeli razred u dvije veće grupe kojima zadaje zadatke.

I GRUPA

Nastavnik daje ceduljice sa zadatkom da članovi ove grupe analiziraju poziciju nastavnika i direktora sa stanovišta autoriteta u kompletnoj strip-knjizi *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima*.

II GRUPA

Nastavnik daje ceduljice sa zadatkom da članovi ove grupe analiziraju ponašanje učenika u kriznim situacijama u pričama iz strip-knjižice *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima*.

Napomena: Nastavnik sugeriše grupama da, operativnosti radi, podijele zadatke unutar grupe na taj način da svaki par ili troje učenika prati problem u jednoj priči strip-knjižice.

Završni dio časa – 15 minuta

Grupe izvještavaju o načinu na koji su riješili zadatke.

4. EVALUACIONI LIST

- u ovom dijelu *Uputstva* nalaze se dva anketna listića – jedan za učenike, a drugi za nastavnike

Anketa za učenike

Dragi učenice, draga učenice,

Ove godine se uz udžbenik Građanskog vaspitanja, kao pomoćno sredstvo, koristio i strip *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima*. Da bismo proučili vrijednost ovog pomagala i osmislili dalje ideje, molimo te da iskreno odgovoriš na postavljena pitanja.

1. Koliko je strip *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima* ove godine učinio zanimljivijom nastavu Građanskog vaspitanja?
 - a) mnogo
 - b) malo
 - c) nimalo
2. Zaokruži slovo ispred imena stripa koji ti se najviše dopao:
 - a) *Nevolje s Rokijem,*
 - b) *Pogled u tamu,*
 - c) *Klopka,*
 - d) *Nastavnica Zorica uči od djece,*
 - e) *Basna za nastavnike.*
3. Kratko obrazloži zašto ti se dopao baš taj strip. (Ukoliko ti se ne dopada nijedan strip, takođe napiši zbog čega ti se ne dopadaju.)

4. Slobodan/slobodna si da predložiš: teme, likove (glavne i sporedne)... za budući strip o dječjim pravima:

Anketa za nastavnike

Poštovani kolega/ poštovana koleginice,

Ove godine ste uz udžbenik Građanskog vaspitanja, kao pomoćno sredstvo, mogli koristiti i strip *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima*. Da bismo proučili vrijednost ovog pomagala i osmislili dalje ideje, molimo Vas da odgovorite na postavljena pitanja.

1. Koliko Vam je strip *Nevolje s Rokijem i druge priče o dječjim pravima* pomogao da ove godine osvježite nastavu Građanskog vaspitanja?

- a) mnogo
- b) malo
- c) nimalo

2. Koji strip Vam je najviše bio od koristi u nastavi?

- a) *Nevolje s Rokijem,*
- b) *Pogled u tamu,*
- c) *Klopka,*
- d) *Nastavnica Zorica uči od djece,*
- e) *Basna za nastavnike*

3. Kratko obrazložite zašto Vam je bio od koristi baš taj strip. (Ukoliko Vam nije bio od koristi nijedan strip, takođe napišite zbog čega Vam se čini da nijesu od koristi.)

4. Testirajte afinitet i aktivnosti svojih učenika ka strip formi tako što ćete im prvo dati blok teksta na istu temu koji tretira jedan od stripova, a, nakon toga taj strip. Zabilježite reakcije učenika.

Zaključci:

5. Slobodni ste da predložite teme, situacije, likove (glavne i sporedne)...za budući strip o dječjim pravima:

LITERATURA

1. Građansko vaspitanje, VI i VII razred osnovne škole (2012), Zavod za školstvo, Podgorica
2. Čedomir Čupić, Zoran Lalović, *Građansko vaspitanje*(2013), udžbenik za VI razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica
3. Zoran Lalović, Čedomir Čupić, *Građansko vaspitanje*(2013), udžbenik za VII razred osnovne škole, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica
4. Čedomir Čupić, Zoran Lalović, *Građansko vaspitanje za VI razred osnovne škole*(2008), priručnik za nastavnike, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica
5. Zoran Lalović, Čedomir Čupić, *Građansko vaspitanje za VII razred osnovne škole*(2008), priručnik za nastavnike, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica
6. Dijana Plut, *Udžbenik kao kulturno-potporni sistem* (2003), Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Beograd, Institut za psihologiju, Filozofski fakultet – Beograd
7. *Rečnik književnih termina* (1992), Nolit, Beograd
8. Tanja Popović, *Rečnik književnih termina* (2007) Logos Art, Beograd
9. Milutin Tadić, STRIP U NASTAVI GEOGRAFIJE, <http://www.sgd.org.rs/publikacije/globus/33/016%20Milutin%20Tadic%20-%20STRIP%20U%20NASTAVI%20GEOGRAFIJE.pdf>